

Kurumlar-Arası

TASLAK

KURUMLAR-ARASI ÇOCUK EVLİLİKLERİ KILAVUZ NOTU

MÜDAHALE YÖNTEMLERİ VE ÖNLEYİCİ
TEDBİRLER

KASIM 2018

Inter-Agency
Coordination
Turkey

İçindekiler

Giriş	2
Yasal Çerçeve	4
Müdahale	7
Neyi amaçlıyoruz?	7
Vaka Yönetimi Adımları ve Dikkat Edilmesi Gerekilen Unsurlar	7
Tespit	7
Bilgilendirilmiş rıza / onay	9
Danışmanlık	11
Güvenlik Planlaması	13
Kurumlar Ve İhbar Yöntemleri	15
Değerlendirme ve Vaka Planının Oluşturulması	15
Vaka Planının Uygulanması	16
Takip ve İzleme	18
Vaka Sonlandırma	18
Önleyici	20
Neyi amaçlıyoruz?	20
Hangi Çocuklar Risk Altındadır?	20
Risk Faktörleri	21
Önleyici Aktiviteler	22
Çocuk	22
Aile	22
Toplum	22
Devlet	23

Giriş

Çocuklar ve ergenler, insani yardım durumlarında, aile ve toplum içerisindeki koruma mekanizmalarının çökmesi, karar alma yetkilerinin kısıtlı olması ve yetişkinlere bağımlılık durumları sebebiyle daha fazla şiddet riski ile karşı karşıyadırlar. Ayrıca insani krizlerin ebeveyn ve yetişkinlerin üzerinde yarattığı yük, çocukların şiddet ve istismara uğrama ihtimallerini arttırabilir.¹

Olumlu sonuçlar doğuran geleneksel uygulamaların teşviki, toplulukların kimliklerini ve kültürlerini sürdürebilmeleri için önemlidir. Fakat, bazı geleneksel uygulamalar çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığı, iyilik hali ve gelişimi açısından zararlı olabildiği gibi, hak ihlallerine de yol açabilmektedir.² Çocuk yaşta, erken veya zorla evlendirilme durumları, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türüdür ve tüm kadın ile kız çocuklarının güçlendirilmesi ve kalkınma hedeflerine ulaşılmasının önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk evlilikleri, taraflardan en az birinin on sekiz yaşından küçük olduğu, resmi veya gayriresmi olarak gerçekleşen 'birliktelikler' olarak tanımlanmaktadır. Erken evlilikler, çocuk evlilikleri ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılsa da, "erken evlilik" olarak tanımlanan birliktelikler, daha geniş bir kapsama alanına sahiptir. Eğer evlenen taraflardan biri on sekiz yaşından küçük olmasına rağmen, kişinin tabi olduğu hukuk gereği kişi daha küçük bir yaşta ergin olmuş sayılıyorsa, veya evlilik kişiyi reşit kılıyorsa, bu birliktelik "erken evlilik" olarak tanımlanacaktır. Ayrıca, evlenen taraflardan her ikisi de on sekiz yaşını tamamlamış olsa bile, tarafların bazı faktörlerden ötürü evliliğe rıza göstermeye hazır olmadığı durumlarda da birliktelikleri "erken evlilik" olarak tanımlanabilecektir. Mesela kişilerin fiziksel, duygusal, cinsel ve psiko-sosyal gelişimleri, yahut kişinin hayata dair sahip olduğu seçenekler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, bu faktörlere örnek olarak gösterilebilir. Zorla evlilikler ise, taraflardan en az birinin evliliğe özgür ve açık rıza vermediği hallerde gerçekleştirilen 'evlilikler' olarak tanımlanmıştır.³ Pek çok uluslararası sözleşme, çocuk evliliklerinin önlenmesi, çocukların korunması ve güçlendirilmesi amacıyla ülkelere sorumluluklar yüklemektedir. Bu düzenlemelere rağmen, her yıl en az 12 milyon kız çocuğu, 18 yaşını tamamlamadan evlendirilmektedir. Bu sayı, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde artmaktadır.⁴

Türkiye'de, özellikle son yıllarda artan mülteci ve sığınmacı sayısı ile birlikte çocuk evliliklerinde artış gözlemlenmeye başlanmıştır. Türk hukukunda çocuk evliliklerinin kanun nezdinde tanımı yapılmamakla birlikte, Türk kanunları, on sekiz yaşını tamamlamamış kişiyi, daha erken yaşta ergin olsa bile, çocuk olarak kabul etmektedir. Taraflardan birinin ya da ikisinin on sekiz yaşından küçük olduğu, resmi veya gayriresmi olarak gerçekleştirilmiş evlilikler, çocuk evliliği olarak kabul edilir.

Türkiye genelinde mülteci topluluklarında çocuk evliliklerine dair kapsamlı veri, ve dolayısıyla istatistik bulunmamaktadır. Lakin, İstanbul İl Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulu öncülüğünde, İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü (AÇSHİM) tarafından başlatılan Suriyeli topluluklarda çocuk evlilikleri tespit çalışmasına istinaden İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü ve İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü tarafından tespit edilmiş çocuk evliliği vakaları ile ilgili veri toplaması gerçekleşmiştir. Bu verilere istinaden, 2017 yılında İstanbul İl Göç İdaresi Müdürlüğü, kayıt altında olan 18 yaşından küçük **253.457 çocuktan, 5.635'inin (%2,22)**

¹ Inter-Agency Standing Committee [IASC] – Global Protection Cluster, « Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Action » [2015] Sayfa 73.

² Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR] « Fact Sheet No. 23: Harmful Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children » [1995] Introduction.

³ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR] « Preventing and Eliminating Child, Early and Forced Marriage » (A/HRC/26/22) [2014] Sayfa 3.

⁴ United Nations Children's Fund [UNICEF] « Child Marriage » [2018] < <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-marriage/> >

evlendirilmiş olduğunu, 16-18 yaş arasındaki evlendirilmiş 3.958 çocuktan (%9,94), 379'unun erkek (%0,95) ve 3.579'unun (%8,99) kız çocuğu olduğunu, 13-15 yaş arasındaki 28.488 çocuktan 1.677'sinin evlendirilmiş olduğunu ve bunların 737'sinin (%2,58) erkek ve 940'ının (%3,30) kız çocuğu olduğunu açıklamıştır.

İstanbul'da ikamet eden mülteci toplulukları ile gerçekleştirilen odak grup görüşmelerin sonuçlarına göre, çocukların evlendirilme sebepleri arasında maddi sıkıntılar; çocuğu evlendirerek ailenin üzerindeki yükü hafifletme algısı; ailenin ve çocuğun hayat kalitesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi gayesi; çocukların eğitime erişimindeki engeller; aile ve toplum baskısı; ve çocukların endişelerini, yaşadıkları sıkıntıyı paylaşabilecekleri partner arayışı olarak saptanmıştır. Çocuk evliliklerinin sonuçları ise, çocukların artan sorumlulukları ve erken yetişkinlik; çocuk ebeveynlerin yaş ve olgunluk seviyelerinin çocuk bakımına yetersiz kalması; eğitimde devamsızlık veya erişimin kısıtlanması; aile içi ve cinsel şiddete maruz kalma riskinin artması; özellikle gebelik ve doğum esnasında sağlık risklerinin artması; sosyal yaşama katılma ihtimalinin düşmesi ve psiko-sosyal durumları üzerindeki olumsuz etkiler olarak belirtilmiştir.

Gerek uluslararası düzenlemeler, gerekse Türk kanunları uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve ilgili kurumları, çocuk evliliklerinin tespit edilmesi, önlenmesi ve çocuk evliliklerine müdahale edilmesi konusunda adımlar atmaktadır. Kamu kurumlarının bu çabalarını tamamlayıcı olarak, özellikle mülteci ve sığınmacı aileler için, sivil toplum kuruluşları, gerçekleşmiş olan çocuk evliliklerinin tespiti ve ilgili mercilere yönlendirilmesi, gerçekleşme riski olan çocuk evliliklerinin ise tespit edildikten sonra önlenmeye çalışılmasında önemli aktörlerdir. Evlendirilen mülteci çocuklara ilişkin sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen müdahalelerin standartlaşması ve aynı risk seviyesindeki çocuklara aynı seviyede koruma sağlanması büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte, çocuk evliliği riski altında olan mülteci çocukların evlendirilmelerinin sistematik olarak önlenmesi ve kapsamlı biçimde güçlendirilmeleri de oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, işbu bilgi notu, İstanbul'da çocuk evlilikleri üzerine çalışan paydaşların, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Göç İdaresi Müdürlüğü, mülteci alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ve Birleşmiş Milletler kuruluşlarının katıldığı koruma koordinasyon toplantısında ortaya çıkan ihtiyaç sonucunda hazırlanmıştır. Bu bilgi notunun amacı,

- Koruma sektörünün önderliğinde, sahadaki sivil toplum kuruluşlarının bireysel çocuk evlilikleri vakalarına yapacakları müdahalelerinde standart ve bütüncül bir bakış açısı ile ilerlemelerinin sağlanması;
- 'Zarar vermeme' ilkesi ile de bağlantılı olarak, mevcut yasal çerçeveden doğan yükümlülüklerin netleştirilmesi;
- Çocuk evliliklerinin önlenmesi kapsamında etkili ve hedefli bir sistemin kurgulanması.

Yasal Çerçeve

Çocuk evlilikleri, pek çok uluslararası sözleşme ve metinde düzenlenmiş, devletlere çocuk evliliklerinin önlenmesi ve çocuk evlilikleri ile mücadele edilmesi yönünde önemli yükümlülükler getirmiştir. Bu sözleşmeler uyarınca, evliliğin kurulması için, evlenecek her iki tarafın da tam ve serbest rızasının bulunması aranmıştır.⁵ Ayrıca, devletler, ırk, cinsiyet, ulusal, etnik veya sosyal köken ve sair nedene bakmaksızın kendi yetkisi altında bulunan her çocuğu her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korumak ve bunun için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri almakla yükümlüdür.⁶ Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) de, devletlere zorla gerçekleştirilen evliliklerin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini sağlayacak tedbirleri alma ve bir çocuğu kasten evliliğe zorlamanın cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri alma yükümlülüğü getirmiştir.⁷ Buna ek olarak, çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlendirilmesinin hiçbir şartta yasal sayılmaması, evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının zorunlu tutulması da, ülkelere getirilen uluslararası yükümlülükler arasındadır.⁸ Türkiye, sayılan bütün uluslararası sözleşmelere taraf olmuştur.

Türk kanunları, “çocuk evlilikleri” terimini içermiyor olsa da, çocuk evlilikleri vakaları konusunda pek çok kanunda yol gösteren düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerden özellikle aşağıda belirtilen mevzuatlar, çocuk evlilikleri konusunun yasal yönden ele alınmasında yardımcı olacaktır: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu... Bu hukuki yaptırımlar, hem çocuk ile evlilik yapacak kişiye, hem çocuğun ailesine, hem de çocuk evliliği vakasından haberdar olan kişilere sorumluluk yükleyebilir. Bu sebeplerle, çocuk evliliklerinin hukuki sonuçlarının bilinmesi çok önemlidir.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu uyarınca evlilik yaşı 18’dir.⁹ 18 yaşını tamamlamamış çocuklar yasa gereği evlenemezler. Ancak, istisnai hallerde 17 yaşını tamamlamış çocukların yasal temsilcilerinin izni ile, 16 yaşını tamamlamış çocukların da olağanüstü durumların ve önemli bir sebebin varlığı hâlinde hakim kararı ile evlenmesi mümkündür. Bu durumlar mevcut değilse çocuğun evlenmesi kanunen mümkün olmayacaktır.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ise çocuk evliliklerini bir suç olarak tanımlamamıştır, fakat evlilik birliği içinde veya dışında çocuğa karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, davranışı gerçekleştiren kişinin ve çocuğun ailesinin cezai sorumluluğunu doğurabilecektir. Türk Ceza Kanunu uyarınca, on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü davranış çocukların cinsel istismarı suçunu, on beş yaşını tamamlamış olan çocukla ise, cebir, tehdit ve hile olmaksızın gerçekleştirilen cinsel ilişki, reşit olmayanla cinsel ilişki suçunu oluşturacaktır. Reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlıdır. Türk Ceza Kanunu uyarınca cinsel davranışta bulunanın kadın veya erkek olması veya taraflar arasındaki yaş aralığı suçun oluşmasını engellemeyecektir. Türk Ceza Kanunu ve ilgili diğer kanunlarda çocuk evliliklerini düzenleyen maddeler, yasal sonuçlar ve cezai yaptırımlar ile ilgili ayrıntılı bilgi için *Ek 1’e* bakabilirsiniz.

⁵ Birleşmiş Milletler « Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi » [1966], Mad. 23; Birleşmiş Milletler « Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi » [1996] Mad. 10.

⁶ Birleşmiş Milletler « Çocuk Hakları Sözleşmesi » [1989].

⁷ Avrupa Konseyi « Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi [İstanbul Sözleşmesi] » [2011] Mad. 32 ve Mad. 37.

⁸ Birleşmiş Milletler « Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi » [1979] Mad. 16.

⁹ 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Mad. 124.

Türk Ceza Kanunu uyarınca, eğer çocuk evliliğinin her iki tarafı da çocuk ise, her bir çocuğun gerçekleştirdiği cinsel davranış, diğer çocuğa karşı gerçekleştirilmiş bir fiil olarak kabul edilebilecektir. Fakat uygulamada daha sık görülen, erkek çocuklarının cezalandırılması, kız çocuklarının ise devlet koruması altına alınmasıdır. Türk Ceza Kanunu, bu Kanun'da suç olarak tanımlanmış fiilleri gerçekleştiren çocukların ceza sorumluluğunu da düzenlemektedir. Eğer suçu işleyen çocuk 12 yaşını tamamlamamışsa ceza sorumluluğu doğmaz, yine de çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Eğer çocuk 12 yaşını tamamlamış fakat 15 yaşını tamamlamamış ise, gerçekleştirdiği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğine bakılır. Çocuğun algılama yeteneğinin gelişmemiş olduğunun saptanması takdirde, çocuğun ceza sorumluluğu olmayacak, çocuğa özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir. Ancak bu algılama yeteneği gelişmiş ise, *Ek 1*'de özetlenen cezaların yarısı indirilir ve her halde 7 yıldan fazla hapis cezası verilemez. Son olarak, çocuk 15 yaşını tamamlamış ise, cezanın 1/3'ü indirilir ve her halde verilecek ceza 12 yıldan fazla olamaz. Bununla birlikte, çocuğun kız veya erkek çocuğu olmasına bakılmaksızın, çocuk evliliklerinin hem kız hem erkek çocukları için getirdiği olumsuz etkiler göz önüne alınarak, bütün çocukların evlendirilmelerinin önüne geçilmesi savunulmalıdır.¹⁰

Şikayete bağlı suçlarla ilgili olarak, eğer çocuk, çocuğun velisi veya vasisi, fiili ve faili öğrendikten itibaren altı ay içerisinde şikayette bulunmadıkları takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamayacaktır. Eğer çocuk, suçu bir kez şikayet edip fakat sonrasında şikayetinden vazgeçmişse, bu soruşturmayı sona erdirir, dava açılırsa da kamu davasını düşürür. Bundan sonra yeniden şikayetçi olmak mümkün olmayacaktır.¹¹

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, korunma ihtiyacı olan çocuklar için, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamak amacıyla koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Bu Kanun uyarınca korunma ihtiyacı olan çocuklar, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuklar olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, evlendirilmiş olan çocukların, bu Kanun kapsamında korunma ihtiyacı olan çocuk olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu çocuklar, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmet Merkezi veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, veya re'sen çocuk hakimi tarafından karar alınarak koruyucu ve destekleyici tedbir altına alınabilir. Evlendirilmiş çocuklar için özellikle danışmanlık tedbiri, eğitim tedbiri ve sağlık tedbiri alınması önem taşımaktadır.¹² Koruyucu ve destekleyici tedbirler ile ilgili daha fazla bilgi için *Ek 1* bakabilirsiniz.

Bu noktada göz önüne alınması gereken bir diğer mevzuat da Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi altında bulunan çocuklar ile tek taraflı ısrarlı takip mağduru çocukların korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirleri düzenleyen bu Kanun uyarınca, evliliğe maruz bırakılan çocuklar için koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması için polisten, savcıdan, hakimden veya mülki amirden talepte bulunulabilir. Bu tedbirler ile ilgili ayrıntılı bilgiye de *Ek 1*'den ulaşabilirsiniz.

¹⁰ 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Mad. 31.

¹¹ Çocuk evliliklerinde diğer bir önemli konu da, cinsel birliktelik gerçekleşikten ne kadar süre sonra dava açılacağıdır. Dava zamanaşımı, fiil gerçekleşikten sonra belirli bir süre geçmesine rağmen dava açılmamış ise veya dava açılmış olsa bile dava bu süre içerisinde sonuçlandırılmamış ise, davanın düşmesidir. Dolayısıyla, sadece bu süreler içerisindeyken dava açılması mümkündür. Bu süre ile ilgili Türk Ceza Kanunu Madde 66'ya ve Ek 1'e bakınız. Menşe ülkede gerçekleşen cinsel birlikteliğin Türkiye'de soruşturulup soruşturulamayacağı konusu da bir diğer tartışmalı konudur. Buna örnek olarak, Suriye'de 13 yaşında evlendirilen ve hamile kalan, 14 yaşında Türkiye'ye gelen çocuğun Türkiye'ye geldiğinde tespit edilmesi gösterilebilir. Bu durumda, Türkiye'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Anayasa Madde 90'dan kaynaklanan çocuğu istismara karşı koruma yükümlülüğü ve Çocuk Koruma Kanunu göz önüne alınmalıdır.

¹² 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Mad. 3, 5, ve 7.

Müdahale

Neyi amaçlıyoruz?

Kılavuz notunun müdahale bölümünde, vaka yönetimi prosedürleri ve ilgili adımları atarken dikkat edilmesi gereken unsurların netleştirilmesi amaçlanmaktadır. Evlendirilmiş çocuklar, evlendirilme riski altında bulunan ve/veya hamile/çocuk ebeveyn ve aileleri için tasarlanan vaka yönetimi ve yönlendirmelere dair kurumlar arası bir standardın oluşturulması öngörülmektedir. Bu kapsamda, çocuk korumaya dair yol gösterici ilkeler doğrultusunda, tüm vaka yönetimi adımlarında zarar vermeme ve yüksek yarar ilkeleri dahilinde müdahalelerin gerçekleştirilmesi ile çocuğun güvenliğinin önceliklendirilmesi kritik önem taşımaktadır.¹³ Son olarak, müdahale ve vaka yönetimi kapsamında genel amaç, çocukların ve ailelerinin ulusal yasal çerçeve kapsamındaki koruma mekanizmaları hakkında bilgi düzeyini arttırmak ve varolan kaynak/hizmetlere erişimlerini güçlendirmektir.

Vaka Yönetimi Adımları ve Dikkat Edilmesi Gereken Unsurlar

TESPİT

Evliliğe maruz bırakılan veya çocuk evliliği riski altında bulunan çocukların tespiti, çocuklar ile geçilen ilk temasta gerçekleştirilmelidir. Bahsi geçen çocukların erken tespit edilmesi, risklerinin anlaşılması ve buna göre harekete geçilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Hangi çocukların vaka yönetimi sistemine sokulması gerekeceği, hangi çocukların vaka yönetimine gerek duymaksızın hızlıca hizmet sağlayıcılara yönlendirileceğinin tespiti için çocuğun yüksek yararını göz önünde bulunduran mekanizmalar oluşturulmalıdır. Zarar gören veya zarar görme riskiyle karşı karşıya olan çocukların tespiti amacıyla pek çok kaynağa başvurulabilir. Bu kaynaklara örnek olarak kamu kurumları, hizmet sağlayıcıları (STK'lar dahil), topluluk mensupları ve/veya bizzat başvuru (çocuk veya ailesi) gösterilebilir.¹⁴

Kimler tarafından gerçekleştirilebilir?

- Çocuk yaşta evlendirilen veya evlendirilme riski altında bulunan kız ve erkek çocukların tespiti, çocuk koruma programlaması kapsamında çoğunlukla sosyal çalışmacılar, psikologlar ve mültecilere erişim ekipleri tarafından gerçekleştirilmektedir.
- Bununla birlikte, çocuk evliliklerine dair yasal çerçevenin getirdiği suçu bildirim yükümlülüğü, kamu ve sağlık personellerine de bildirim noktasında bir sorumluluk yüklediğinden, evlendirilmiş/evlendirilme riski altında olan çocukların tespiti aşağıda belirtilmiş olan tüm kişi ve kurumlar tarafından gerçekleştirilebilir. Bildirim prosedürleri için lütfen *Ek 4'e* başvurunuz.
- Belirtilen kurum ve kuruluşların mülteci toplulukları ile olan iletişimi göz önünde bulundurulduğunda, özellikle evlendirilmiş çocukların tespitinin artırılması ve müdahale yöntemleri ile önleyici yöntemlerin genişletilmesi kapsamında bu kişi ve kurumlar ile düzenli şekilde iletişim halinde olmak ve yönlendirme mekanizmaları oluşturmak önem teşkil etmektedir.

¹³ Child Protection Working Group - Global Protection Cluster « Inter-Agency Guidelines for Case Management & Child Protection » [2014] Sayfa 16-18.

¹⁴ Child Protection Working Group - Global Protection Cluster « Inter-Agency Guidelines for Case Management & Child Protection » [2014], United Nations Education Fund [UNICEF] / International Rescue Committee [IRC] « Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara Bakım Kılavuzu » [2012], United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR] « UNHCR Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child [BIP Guidelines] » [2018] Sayfa 45.

Evlendirilen Çocukları Tespit Edebilecek ve Bildirim Yükümlülüğü Altındaki Kişi, Kurum ve Kuruluşlar

Adli ve İdari Merciler	Yargı mensupları
	Savcılık ve mahkemeler
	Barolar ve avukatlar
Kolluk Kuvvetleri	Polis
	Jandarma
Sağlık Kuruluşları	Tüm özel ve kamu sağlık kuruluşları (göçmen sağlığı merkezleri, aile sağlığı merkezleri ve kamu sağlığı merkezleri dahil)
	Sağlık personelleri (doktor, ebe, hemşire; yabancı uyruklu dahil)
	Öğretmenler
	Rehberlik öğretmenleri
	Okul yönetimi
Eğitim Kuruluşları	Psikolojik danışmanlar
	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı / İl Müdürlükleri
	Psikolojik danışmanlar
Çocukların Korunmasından Birincil Olarak Sorumlu Kamu Kurumları	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı / İl Müdürlükleri
	Sosyal Hizmet Merkezleri
	ŞÖNİM
	ÇODEM ve diğer bakım kuruluşları
	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / İl Göç İdaresi Müdürlükleri
	Köy ve mahalle muhtarlıkları
Diğer Kamu Kurumları	Valilik
	İl / ilçe müftülüğü
	İl / ilçe nüfus müdürlükleri
Yerel Yönetimler	Belediyeler / Zabıta
	Köy ve mahalle muhtarları
Mahalli Mülki Amirler	Valilik
	Kaymakamlık
	Mahalle bekçileri
Sivil Toplum Kuruluşları	Toplum merkezleri
	Erişim ve dağıtım ekipleri
Toplum	Din görevlileri (resmi ve gayrı-resmi; Türk ve mülteci dini liderler dahil olmak üzere)
	Mülteci bireyler (evlendirilen çocuklar, yakınları, ve çocuk evliliğinden haberdar olan kişiler dahil), liderler ve kanaat önderleri
	Yerel halk

Tespit gerçekleştirildiği takdirde nelere dikkat edilmelidir?

- Bildirim yükümlülüğünün vakitli ve etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi ve bireysel vakaların takibinin güçlendirilmesi adına, bahsi geçen çocuk ve ailenin kimlik ve iletişim bilgilerinin (yabancı kimlik numarası, açık adres ve cep telefon numaraları başta olmak üzere) ilk aşamada alınması. Aileye dair bilgilerin alınması kapsamında çocuğa kimlerle birlikte Türkiye’de olduğunun ve bu kişilerin kimlik bilgilerinin (isim, yaş vb.) sorulması.
- Çocuğun bireysel durumunun teşkil ettiği aciliyet ve risk seviyelerinin olabildiğince erken bir aşamada tespit edilmesi. Bu amaçla mümkün olduğu takdirde, çocuğun güvenliği ve gizliliğinin korunabileceği bir alanda çocuk ile ayrı bir görüşmenin gerçekleştirilmesi.
- Aciliyet ve yüksek risk teşkil ettiği tespit edilen çocuklara yönelik, daha fazla riske maruz kalmasını önlemek ve kendini koruyabileceği bir güven ortamı oluşturmak adına çocuk ile beraber güvenlik planlamasının oluşturulması.
- Alınacak adımlarla ilgili çocuğun görüşünün alınması, her aşamada yapılacaklara dair bilgilendirilmesi (özellikle sürece ve olası sonuçlara dair) ve bu doğrultuda çocuk ve aileden bilgilendirilmiş rıza ve/veya onay alınması.
- Acil durumlarda ‘Vaka Planının Uygulanması’ kısmında belirtildiği üzere, vaka yönetimine dair farklı bir yönlendirme mekanizması izlemek gerekebilir.
- Çocuğun, kendisini ilgilendiren her konudaki karar verme sürecine dahil olması temin edilmelidir.
- Herhangi bir aksiyon alınmadan önce, çocuk mevcut bütün olanaklar, ilgili süreçler ve yönlendirme yapılması sonucunda karşılaşacağı muhtemel sonuçlar hakkında bilgilendirilmelidir. Bu konuda, çocuktan, velisinden, vasisinden veya çocuğun bakımından sorumlu kişiden bilgilendirilmiş rıza ve/veya onay alınmalıdır.

BİLGİLENDİRİLMİŞ RIZA / ONAY ¹⁵

Görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı vardır. Bu hak, çocuğa yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak ve gereken özen gösterilmek suretiyle tanınır.¹⁶ Çocuğun kendisini ilgilendiren kararlara katılma hakkı, çocuğun karar alma sürecine katkıda bulunması, çocuğun güçlendirilmesi ve baş etme kapasitesinin artırılması konularında da öneme sahiptir. Çocuğun rızasının/onayının aranmasından (örnek olarak bildirim yükümlülüğü altına giren durumlar verilebilir) bağımsız olarak, çocuğun kendisini ilgilendiren her karar hakkında bilgilendirilme ve karara katılma hakkının önemi vurgulanmalıdır.

Bilgilendirilmiş rıza (consent): Bilgilendirilmiş rıza, rıza göstermek için yasal yetkisi olan bireyin gönüllü anlaşmasıdır. Bilgilendirilmiş rıza gösterebilmek için bireyin, sunulan hizmetleri bilme ve anlama kabiliyetine ve olgunluğuna sahip olmanın yanında, fiilin sonuçlarını anlayacak yasal kapasiteye de sahip olması gerekmektedir.¹⁷ Ebeveynler, genellikle çocuk 18 yaşını tamamlayana kadar çocuklarının hizmetlerden faydalanması için gerekli rızayı göstermekten sorumludur. Bazı ortamlarda geç ergenler de ebeveynlerinin yerine ya da ek olarak rıza gösterebilir. Rızanın “bilgilendirilmiş” olmasını sağlamak için vaka yönetimi

¹⁵ United Nations Education Fund [UNICEF] / International Rescue Committee [IRC] « Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara Bakım Kılavuzu » [2012] Sayfa 16.

¹⁶ Birleşmiş Milletler « Çocuk Hakları Sözleşmesi » [1989] Mad. 12.

¹⁷ Child Protection Working Group – Global Protection Cluster « İnsani Müdahalede Çocuk Koruma Minimum Standartları » [2012] Sayfa 66-67.

kapsamında yapılacak yönlendirmeler, var olan tüm hizmetler ve seçenekler, hizmetlerden yararlanmanın olası menfaatleri ve riskleri, hangi bilgilerinin ne amaçla isteneceği ve gizlilik ilkesi ile sınırlarından bahsedilmelidir.

Bilgilendirilmiş onay (assent): Bilgilendirilmiş onay hizmetlere katılmak için ifade edilen istekliliktir. Bilgilendirilmiş rıza veremeyecek kadar küçük olarak tanımlanan çocuklar içindir ancak hizmetlere katılmayı anlayacak ve kabul edecek kadar büyük olanlarda çocuğun “bilgilendirilmiş rızası” aranır.

Özellikle bildirim yükümlülüğü doğan durumlarda, çocuklara ve aile bireylerine, AÇSHİM ve/veya diğer ihbar mercilerine bildirimde bulunulacağına, bildirim yükümlülüğünün sebepleri, sonuçları ve süreç dahil olmak üzere detaylı bilgilendirme yapılmalıdır. Hukuken bildirim yükümlülüğü doğan hallerin varlığında, çocuğun velisinin, vasisinin veya bakımından sorumlu kişinin bilgilendirilmiş rızası/onayı aranmayacaktır.

Vaka yönetimi hizmetlerine erişim konusunda çocuğun rızası veya onayı alındıktan sonra, aile bireyleri ve güvenilir yetişkinler ile de çocuğun durumu hakkında görüşme gerçekleştirmeden önce, çocuğun bu görüşmeye dair de onayı alınmalıdır. Fakat bu, ancak görüşülecek kişilerin çocuğa destekleyici ve koruyucu olduğu durumlarda yapılmalıdır. Çocuğun maruz kaldığı koruma risklerinin kaynağı olan aile bireyleri/yetişkinlerle görüşme yapılıp yapılmayacağı konusunda, çocuğun bireysel durumuna bakılarak karar verilmelidir.

Eğer bilgilendirilmiş rıza sürecine bakıcıyı dahil etmek çocuğun yüksek yararına uygun değilse (örn. aile baskısı vesilesiyle zorla evliliğe sebep olan ebeveynler), vaka çalışanın çocuğun hayatındaki rıza verebilecek güvenilir bir yetişkinin olup olmadığını tespit etmesi gerekir. Eğer rıza verecek başka güvenilir bir yetişkin yoksa vaka çalışanın çocuğun yaşına ve olgunluk düzeyine dayanarak karar alma kapasitesini belirlemesi gerekir. Bu kararı alırken ilgili yasal çerçevenin getirdiği bildirim yükümlülüklerine göre hareket etmek şarttır.

Yasal Çerçeve kısmında anlatıldığı üzere, on beş yaşını tamamlamamış çocuklar rıza vermeye ehil kabul edilmeyecek, dolayısıyla re'sen soruşturulan ve kovuşturulan çocukların cinsel istismarı suçu oluşmuş kabul edilecektir. On beş yaşını tamamlamış çocuklar ise, herhangi bir şekilde cebir, tehdit, hile ile etkilenmeksizin cinsel ilişkide bulunur ise, reşit olmayanla cinsel ilişki suçu, eğer çocuklar cebir, tehdit, hile ile etkilenmiş ise de çocuğun cinsel istismarı suçu oluşacaktır. Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenen suçlar ve cezalar ile ilgili daha fazla bilgi için *Ek 1*'e bakabilirsiniz.¹⁸

¹⁸ Türk Ceza Kanunu, Mad. 103-104.

DANIŞMANLIK**Çocuklar¹⁹**

- Görüşmeler çocuk dostu alanlar veya psikologların odalarında, psikolog ve vaka çalışmacıların dahil olduğu çocuk koruma uzmanları tarafından gerçekleştirilmelidir. Görüşmeyi gerçekleştirecek olan kişilerin çocuk koruma, istismara maruz kalan çocuklar ile görüşme teknikleri ve benzeri konularda eğitim almış olması gerekmektedir.
- Çocuk dostu iletişim teknikleri kullanılmalıdır.
- Güvenli bir ortam oluşturulmalı ve gizlilik ilkesinden (ve bildirim yükümlülüğü gereğince sınırlarından) bahsedilmeli ve bu ilkenin uygulanması temin edilmelidir.
- Çocuğun görüşme yapılmasına dair rızasının görüşme başlamadan alınması gerekmektedir.
- Görüşmeye başlamadan evvel görüşmeci kendini ve kurumunu tanıtmalı, görüşmenin amacını ve içeriğini açıklamalıdır.
- Danışmanlığın içeriği çocuğun hem uluslararası hem de ulusal yasal çerçevelerden doğan haklarından, çocuğun eğitime erişiminin ve katılımının öneminden, çocuk evlilikleri ve sonuçlarının yanı sıra, haklarını korumak için başvurabileceği kurum ve kuruluşlardan oluşmalıdır. Çocuk evliliklerinin aslında hak ihlali oluşturduğunu, bu karara karşı çıkma hakkı olduğu da belirtilmelidir.
- Danışmanlık aldıktan sonra bir daha çocuk veya aileyle iletişim kuramama ihtimaline karşılık, çocuk özelindeki risk faktörleri ve koruyucu faktörler belirlenmelidir.
- İhbar yükümlülüğüne bakılmaksızın, bu konuda danışmanlık verilen tüm çocuklara Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı bakım kuruluşlarından bahsedilmeli ve devlet koruması altına alınma talebi olan çocuklara yönelik kurum şartlarından bahsedilmelidir.

Yetişkinler (Ebeveyn, vasi ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler)

Çocuğun yüksek yararına aykırı olduğu durumlar hariç olmak üzere, çocuğun ebeveynlerinden, vasisinden ve/veya çocuğun bakımından sorumlu olan kişilerden vaka yönetimi kapsamında ulaştırılacak hizmetler ve gerçekleştirilecek yönlendirmelerden önce rızalarının alınması ve süreç hakkında bilgilendirilmeleri önem taşır. Çocuğun bu kişiler ile olan ilişkileri, bu kişilerin çocuğa karşı bir risk teşkil edip etmedikleri ve çocuğun bu ilişkiler hakkındaki düşüncelerinin, çocuğu herhangi bir riske sokmadan alınması gerekir. Eğer ebeveynlerin, vasinin ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişilerin rızasının aranmasının, çocuğun yüksek yararına aykırı olacağı anlaşıyor ise, vaka yöneticileri kurum içi süpervizörleri veya çocuk koruma uzmanlarına danışarak, bu rızanın aranmamasını tartışabilir.²⁰ Yukarıda rızanın/onayın aranması ve aranmaması konularında daha detaylı bilgiye erişebilirsiniz.

- Görüşmeye başlamadan evvel görüşmeci kendini/kurumunu, görüşmenin amacını ve içeriğini açıklamalıdır.
- Güvenli bir ortam oluşturulmalı ve gizlilik ilkesi ile sınırlarından bahsedilmelidir.

¹⁹ Çocuk dostu ve çocuk odaklı vaka yönetimi hakkında daha fazla bilgi için Child Protection Working Group – Global Protection Cluster « İnsani Müdahalede Çocuk Koruma Minimum Standartları » [2012] ve United Nations Education Fund [UNICEF] / International Rescue Committee [IRC] « Cinsel İstismar Mağduru Çocuklara Bakım Kılavuzu » [2012] Sayfa 68-69'a bakabilirsiniz.

²⁰ United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR] « Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child [BIP Guidelines] » [2018] Sayfa 60.

- Danışmanlığın içeriği; çocuğun hem uluslararası hem de ulusal yasal çerçevelerden doğan haklarından, spesifik olarak çocuk evliliklerine dair Türkiye'deki yasal çerçeve ve ilgili hükümlerden doğan bildirim yükümlülüğü ile bildirimin olası sonuçlarından, çocuğun eğitime erişiminin ve katılımının öneminden, çocuk evlilikleri ve sonuçlarından, çocuk hamileliği ve ebeveynliğine dair risklerden (özellikle sağlığa dair, evde doğumların ölümle sonuçlanma ihtimalinden), resmi sağlık kuruluşlarından yararlanmanın öneminden oluşmalıdır.
- Ayrıca çocuk evliliklerinin sağlık açısından neden olduğu ağır risklerle ilgili olarak, erken gebelikten ve erken gebeliğin ergen kız çocukları üzerindeki ağır sonuçlarından bahsedilebilir. Bu riskler, gebeliğin çocuğun hayatını tehlikeye atması ve ölümüne neden olmasına kadar gidebilir. Hamilelik ve çocuk doğurmaya bağlı komplikasyonlar, 15-19 yaş arasındaki kız çocuk ölümlerinin birincil sebebidir. Aynı şekilde, doğan çocuk için de sağlık sorunları söz konusu olabilecektir. Annenin 18 yaşından küçük olması halinde bebeğin bir yaşına girmeden ölmesi ihtimali en az %60'tır.²¹
- Erken yaşta cinsel birlikteliğin erkek çocukların sağlığının ve psikolojik gelişimlerinin üzerinde olumsuz etkisinin olabileceği de not edilmelidir.
- Eğer çocuğun yüksek yararına olacağı tespit edilmişse ve çocuktan rıza/onayı alınmışsa, bildirim yükümlülüğü doğuran hallerde, bildirimin olası sonuçlarına yönelik olarak çocuğun ebeveynleri, vasisi ve/veya bakımından sorumlu kişiler de bilgilendirilmelidir. Hangi mercilere bildirim yapılacağından ve inceleme sonrasında çocuğun evlendirildiği kişi ve diğer aile üyeleriyle görüşme yapılabileceğinden (ifade almak üzere) bahsedilmelidir.
- Bildirim ve ilgili inceleme sonucunda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve adli mercilerin kararı doğrultusunda çocukların AÇSHİM'e bağlı bakım kuruluşlarına yerleştirilebileceği yönünde bilgi verilmelidir.
- AÇSHİM'e yapılan bildirim ve onlar tarafından gerçekleştirilen ilgili inceleme sonucunda, Çocuk Hakimi tarafından bakım dışında başka tedbirlere başvurulabilecektir. Bu durumda, aileye danışmanlık, sağlık ve eğitim gibi tedbirler verilebileceğinden, bu tedbirler verildiği takdirde bunların amaçlarından, yasal yükümlülük getirisinden ve çocuk ile ailenin görevliler tarafından yakın takibe alınacağından bahsedilmelidir.
- Aile, danışmanlığı aldıktan sonra eğer vaka yönetimi ve sağlanacak hizmetlerden yararlanmak istemediğini beyan ediyor ise, aile ile güven ilişkisinin inşa edilmesi için, ısrarcı olmayan, destekleyici iletişimin ve etkileşimin oluşturulması için orta vadeli çaba sarf edilmelidir. Ailenin diğer ihtiyaçları tespit edilmeli ve bunlara yönelik destekleyici hizmetler sunulmalıdır. Örneğin, Türkiye'deki yasal durumuyla alakalı bir danışmanlık ve yönlendirme gerçekleştirilebilir, maddi ve ayni yardım yönlendirmesi yapılabilir, bir kamu hizmetinden yararlanması gerekiyorsa tercüman veya refakatçi sağlanabilir.
- Çocuğun durumu yasal olarak bildirim yükümlülüğü gerektiriyor ise fakat aile vaka yönetimine dair bilgilendirilmiş rıza vermiyor ise, çocuğun ilgili mercilere aciliyet ve risk durumuna göre zamanlı bildirimi yapılmalıdır. Detaylı bilgi için aşağıda bulunan gizliliğin ihlali açıklamasına bakınız.
- Çocuğa, ebeveynine, vasisine ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişilere takip amaçlı ulaşılabilmesi öngörüsüyle tespit bölümünde aktarıldığı üzere, ilk aşamada adres ve telefon bilgileri alınmalıdır. Ayrıca, ilk danışmanlığı sonlandırmadan önce çocuğun rızası ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda aile ile tekrar iletişime geçileceği vurgulanmalıdır. Aile, takip etmek üzere arandığında ulaşamadığı takdirde

²¹ Inter Agency « Guidance Note Prevention of and Response to Child Marriage in the Kurdistan Region of Iraq » [2016] Sayfa 60.

çocukla yapılan ilk görüşmenin sonuçlarına istinaden bildirim gerçekleştirme veya gerçekleştirilmeme kararı alınmalıdır.

Tespit edilen çocuğun durumu özelinde (örn. Evlenmiş, evlenme riski altında ve hamile) danışmanlığın içeriği değişmeyecek olsa da vurgu yapılacak olan noktalar değişiklik gösterecektir. Örn. hamile olan bir kız çocuğuna dair yetişkinlere verilecek olan danışmanlıkta özellikle resmi sağlık hizmetlerinden yararlanmanın önemi ve yararlanılmadığı takdirdeki risklere vurgu yapılmalıdır.

Bildirim Yükümlülüğü Uyarınca Gizliliğin Sınırları

Danışmanlık ve diğer vaka yönetimi kişilerin paylaştığı bilgiler kurum içerisinde gizli kalmalıdır. Fakat, evlilik gereği gerçekleşen cinsel davranışların Türkiye'deki ilgili yasal çerçevede nezdinde bir suç teşkil etmesi halinde, kurumun bu konuda devlete bildirim yükümlülüğünden ve dolayısıyla gizliliğin sınırlı olabileceğinden bahsedilmelidir. Bildirim yükümlülüğünden ötürü gizliliğin sınırlandırılması gereken durumlarda ebeveynlerden, vasilerden ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişilerden bilgilendirilmiş rıza alınması, ve çocuktan bilgilendirilmiş onay alınması mümkün olmayabilir ya da talep reddedilebilir.

Bu durum bildirim yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır!

GÜVENLİK PLANLAMASI

Güvenlik planlaması, risk altındaki tüm çocuklar için son derece önemli bir araçtır. Bu plan, vaka çalışanlarının çocuğun zarar görmesini engellemek ve güvenliğini sağlamak için kullandığı bir yöntemdir. Güvenlik planını oluşturur ve uygularken vaka çalışanı, çocuğun kendini rahat hissetmesini sağlamalı ve her daim çocuğun katılımı ile ilerlemesi gerekmektedir. Çocuğun görüşleri ve düşünceleri, güvenlik planının temelini oluşturmalıdır ve çocuğun gerçekliğine hitap etmelidir. Planın içerisinde yansıtılması gereken unsurlar, çocuğun çevresinde tespit edilen tehlike ve tehdit faktörleri, çocuğun kendini güvende hissetmesi için stratejiler ve bir risk ile karşılaştığı takdirde destek olabilecek güvenli bir kişiyi içermelidir.

Özellikle evlendirilen veya evlendirilme riski altında bulunan çocukların, korunmaları ve güvenliklerine dair herhangi bir risk veya acil durum ile karşılaştıkları takdirde ulaşabilecekleri mercilere dair de bilgilendirilmiş olmaları kritiktir. Çocuk Koruma Kanunu Madde 6 uyarınca koruma ihtiyacı olan çocuğun Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirilmesi gereklidir. Koruma ihtiyacı olan çocuğu tespit ve incelemekle görevli olan da yine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır.²²

Bu kapsamda, çocuklar ile gerçekleştirilen ilk görüşmelerde, yukarıda bahsi geçen güvenlik planının oluşturulması önem teşkil eder. Fakat, burada önemli olan nokta, çocuğa zarar vermeme ilkesi kapsamında güvenlik planlamasının gizlilik içerisinde yürütülmesi ve gizliliğin korunmasıdır.

²² 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Mad. 21.

İletişim ve adres bilgileri paylaşılmadan önce, çocuk ile beraber 'güvenlik' kavramının temeli oluşturulmalıdır. Var olan riskleri tespit edebilmek adına, çocuğun hangi durumlarda kendini 'güvensiz' hissettiği; korktuğu zaman hangi kurumlara veya kişilere danıştığını; ve hangi durumlarda makamlar ile polise başvuracağı hakkında konuşulmalıdır.

KURUMLAR VE İHBAR YÖNTEMLERİ

Güvenlik planlamasına dahil edilecek kurumlar, dosya bazında çocuğun ihtiyacı ve bulunduğu konuma göre değişkenlik gösterebilir. Yönlendirici olması adına, her planlamada dahil edilmek üzere önerilen ana ihbar mercileri ile duruma ve tercihe bağlı olarak eklenebilecek kurumlar aşağıda belirtilmiştir:

Her planlamada dahil edilmesi önerilen kurumlar:

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İhbar Hattı: 183

İlçe Sosyal Hizmet Merkezi ve İl Müdürlüğü'nün adres ve telefon numarası verilmelidir.

Göç İdaresi

Yabancılar İletişim Merkezi Hattı: 157

İhbar hattı dışında İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün telefon ve adresleri verilmelidir.

İl Baroları

Adli yardım bürolarının, ve varsa Baro Çocuk Hakları Merkezi'nin adresleri ve telefon numarası UNHCR ve Türkiye Barolar Birliği işbirliği ile kurulan Tercüme Destek Hattı (0312 292 59 59). Bu hat 09:00-17:00 saatleri arasında destek vermektedir. Tercüme desteği sadece avukatlara ve Baro çalışanlarına sunulmaktadır.

Savcılık ve Mahkemeler

Adliyenin adresinin paylaşılması

Emniyet Müdürlüğü

İhbar Hattı: 155

İhbar hattı dışında çocuğun bulunduğu ilçenin İlçe Emniyet ve İlçe Çocuk Bürolarının telefonları ve adresleri verilmelidir.

Jandarma

İhbar Hattı: 156

İhbar hattı dışında İl ve İlçe Jandarma Komutanlıklarının telefon ve adresleri verilmelidir.

Sağlık Kuruluşları

Eğer ilde ÇİM bulunuyorsa, bu hastanelere yönlendirme

Aile hekimleri

Kadın doğum uzmanları

Okul

Psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri

Sivil Toplum Kuruluşları

Evlendirilen veya evlendirilme riski altında bulunan çocukları tespit eden kurumlar, çocuklar ile görüşmelerinde kendi ofis bilgilerini (adres, telefon vb.) paylaşmalıdır. Eğer kurum çocuğun ikamet ettiği bölgeye yakın değil ise, çocuğun bilgilendirilmiş onayı/rızası alınarak diğer uzman kuruluşlara yönlendirme yapılabilir.

ASAM – UNHCR Danışmanlık Hattı: 444 48 68

UNHCR Email: turan@unhcr.org

UNHCR Help: mültecilerin hakları, yükümlülükleri ve erişebilecekleri hizmetler ile ilgili bilgilerin bulunduğu web sayfası. Arapça, Farsça, Türkçe ve İngilizce sürümleri bulunmaktadır.

<http://help.unhcr.org/turkey/>

Services Advisor: mültecilerin erişebilecekleri hizmetlerin haritalandırıldığı web sayfası. Arapça, Farsça, Kürtçe, Peştuca, Türkçe ve İngilizce sürümleri bulunmaktadır.

<https://turkey.servicesadvisor.org/>

İhtiyaca / tercihe bağlı olarak eklenebilecek diğer kurumlar:

Belediye

İlçenizde bulunan belediyenin bünyesinde sosyal çalışmacı olduğunu biliyorsanız, ayrıca belediyenin sosyal hizmet merkezi ile protokolü üzerinden vaka yönlendirme mekanizması var ise, belediyeye de referans yapılabilir.²³ Bu durumlarda adres ve telefon bilgileri paylaşılması önerilmektedir.

²³ Belediyelerin çocuklarla ilgili yükümlülükleri ile ilgili olarak 5393 Sayılı Belediye Kanunu Mad. 14, 69 ve 77'ye bakabilirsiniz.

DEĞERLENDİRME VE VAKA PLANININ OLUŞTURULMASI

Her çocuğun durumunun özel olması ve farklılık göstermesinden ötürü, yapılacak olan değerlendirmeler, vaka bazında gerçekleştirilmeli ve yüksek yarar ilkesini temel almalıdır.

Değerlendirme görüşmeleri gizlilik ilkesine uygun bir şekilde, çocuk koruma/TCDŞ uzmanlığı olan vaka çalışanları/psikologlar tarafından gerçekleştirilmelidir. Görüşmeler sadece çocuk ile değil, çocuğun rızası ve çocuğun yüksek yararı doğrultusunda çocuğa refakat eden veya etmeyen 'eş' (menşe ülkede bulunması halinde telefon üzerinden görüşülebilir), biyolojik ve kayın aile üyeleri ile de ayrı oturumlar üzerinden yapılmalıdır.

Değerlendirme esnasında göz önünde bulundurulması gereken unsurlar *Ek 2*'de belirtilmiştir. Fakat, genel olarak çocuğun yaşı/olgunluk seviyesi ile ortanlı olarak çocuğun görüşleri; çocuğun ailesi ve yakın hissettiği kişilerin görüşleri; güvenli ortam; çocuğun gelişim/kimlik ihtiyaçları; çocuğun aile birliği hakkı ve vaka çalışanın görüşleri ile gözlemleri değerlendirilmelidir. Aynı zamanda, sadece risk yaratan faktörler değil, koruyucu faktörler de tespit edilmelidir (örn: haklara erişim, destekleyici ağlar/ilişkiler, varolan kaynaklar).

Değerlendirmeler kapsamında çocuğun güvenlik durumu ve ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde tespit edebilmek adına, çocuğun erişimi olan sosyal ağları ve kaynakları derinlemesine haritalandırmakta fayda vardır. Bu kapsamda, çocuğun katılımı ile aile içerisinde veya yakın hissettiği kişiler arasında, evliliğine dair rahatça iletişim kurabileceği güvenilir kişilerin tespit edilmesi gerekir. Aynı anlayış ile, çocuğun/ailenin temas içerisinde olduğu toplum ve dini liderler tespit edilerek, çocuğun onayı alındıktan sonra vakanın yönetimi boyunca uygun olan durumlarda mobilize edilmelidir. Ayrıca, yaşıtlarıyla sosyalleşebileceği ağlar ve ortamlar tespit edilmeli ve çocuğa tanıtılmalıdır.

Görüşme çıktılarına istinaden, *Ek 6*'da bulunan risk değerlendirme/vaka önceliklendirme kriterleri, ve ilgili zaman çerçevelerine uyulması önem teşkil etmektedir.

Bildirim yükümlülüğü kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne yönlendirilen vakalarda, Sosyal Hizmet Merkez'inde çalışan meslek elemanı tarafından haneye gidilerek bir sosyal inceleme gerçekleştirilecek ve bunun sonucunda sosyal inceleme raporu düzenlenecektir. Bu sosyal inceleme raporunda çocuk, ebeveynleri, vasisi ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler için öneriler sunulmaktadır. Özellikle bildirim yükümlülüğü gerektiren vakalara yönelik, ilgili mercilere yönlendirme gerçekleştirildiğinde halihazırda bir sosyal inceleme yapılacağı, sayısal olarak yüksek tespitler ve bazı ortaklar tarafından UNHCR'in yüksek yarar araçları (BIA/BID) kullanılmadığı öngörülerıyla, etkili ve zamanlı değerlendirmeler gerçekleştirebilmek adına *Ek 5*'te bulunan değerlendirme aracı oluşturulmuştur. Kısaca, UNHCR, çocukları etkileyen herhangi bir adım atılmasından önce, atılacak adımın çocuğun yüksek yararına uygun olduğunun dikkate alınması amacıyla belli prosedürler geliştirmiştir. Bunların amacı, uluslararası yükümlülükleri uyarınca halihazırda çocuğun yüksek yararını göz önüne alan devletin çocuk koruma sistemlerini güçlendirmektir. Yüksek yarar incelemesi prosedürü çocukları ilgilendiren ve onları etkileyen adımlardan önce atılmıyken, yüksek yarar tespiti, çocukların hayatlarını önemli şekilde değiştirecek kararlardan önce (çocukların isteklerine

karşı olarak ebeveynlerinden ayrılması, çocuğun velayetinin tartışmalı olduğu hallerde çocuğun yüksek yararının tespiti) yerine getirilir.²⁴

Ek 5'te sunulmuş olan Çocuk Evliliği Vakalarında Çocuğun Yüksek Yarar İncelemesi Aracı ise, yukarıda anlatıldığı üzere, karşılaşılan çocuk evliliği vakalarında atılacak adımların bütüncül ve çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak seçilmesini temin etmek üzere geliştirilmiştir. Bu araç kullanılarak risk seviyesi orta veya yüksek olan çocukların öncelenmesi önerilmektedir. Bu araç, çocuk koruma alanında deneyimi olan ve çocuk koruma eğitimi almış bir psikolog veya vaka çalışanı tarafından doldurulacaktır. Yüksek risk vakalar için doldurulan raporların UNHCR ile paylaşılması, stratejik müdahalelerin gerçekleştirilebilmesi kapsamında önerilmektedir.²⁵

Değerlendirmeler gerçekleştirildikten sonra, vaka bazında vaka planının oluşturulması gerekmektedir. Bütüncül bir bakış açısıyla vaka planları, çocuğun tespit edilen fiziksel, psikolojik, sosyal, hukuki ve gelişim ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Atılacak adımlar ise, belirlenen hedeflere yönelik olmalıdır. Bu hedefler, spesifik ile ölçülebilir olmasının yanı sıra, hedefe ulaşmak için koruma ihtiyacının doğasına ve aciliyetine yönelik bir zaman çerçevesine oturtulmalıdır. Örnek: hedefimiz kız çocuğunun eğitime erişimi sağlamak ise, aktivite bazında vaka planında çocuğa ve ailesine danışmanlık ve ilgili yönlendirmelerin sağlanması olabilir ve bunu 1 ay içerisinde düzenli takipler gerçekleştirilerek ulaşımla hedefi konulabilir.

VAKA PLANININ UYGULANMASI

Yönlendirme Mekanizmaları

Belirtildiği gibi, çocuk evlilikleri ile mücadele, öncelikle devletin yükümlülüğündedir ve Türk devleti, çocuk evliliği vakalarında gereken müdahaleyi yürütmektedir. Tespit edilen çocuk evlilikleri vakalarının Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı / İl Müdürlüğü'ne yönlendirilmesi konusunda, Ek 5'te düzenlenen Çocuk Evliliği Vakalarında Çocuğun Yüksek Yarar İncelemesi Aracı'ndan yararlanılabilir.

Acil vakalar için not

Tespit edilen bazı evlendirilen çocukların durumları, tespit eden kurumlar tarafından acil müdahale gerektirebilir. Vakanın aciliyet durumunu değerlendirmek için Ek 6 Risk Değerlendirme/Vaka Önceliklendirme Tablosu'na başvurabilirsiniz. Tabloda belirtilen aciliyet kriterlerine ek olarak, çocuk ve ailesiyle bir daha iletişim kurulamayacağı öngörüsü de acil müdahale gerektiren durumlardır. Aciliyet teşkil eden yüksek risk vakalarda, vaka çalışanı uygun gördüğü ve kurum içi süpervizörlerin onayı doğrultusunda, özellikle bildirim yükümlülüğü doğan vakalar ile ilgili ihbar mercilerine acil yönlendirme gerçekleştirilmelidir. Vaka çalışanları/kurumlar, bazı durumlarda (özellikle aileler tarafından resmi makamlara gitme konusunda endişe ve/veya direnç gösterilen veya çocuğun ciddi zarar gördüğüne dair ibareler tespit edilirse) ihbar görevini üstlenerek ilgili

²⁴ Yüksek yarar prosedürleri ile ilgili daha fazla bilgi için UNHCR « Guidelines on Assessing and Determining the Best Interests of the Child [BIP Guidelines] » [2018] bakabilirsiniz.

²⁵ Bu stratejik müdahalelere örnek olarak, 12 yaşında nişanlandırılmış ve yakın bir gelecekte zorla evlendirilecek çocuk; 17 yaşında olup zorla evlendirilen ve aile içi şiddet ve istismara maruz kalan çocuk...

merciler ile direkt olarak iletişime geçmelidirler. Çocukla gerçekleştirilen ilk danışmanlık ve görüşme esnasında ciddi bir risk tespit edildiği takdirde değerlendirme ve vaka planının oluşturulması adımları atlanabilir fakat bildirim gerçekleştirildikten sonra, bu aşamalara tekrardan girilmelidir.

Bildirim yükümlülüğü ve ilgili yönlendirmeler/merciler hakkında detaylı bilgi için *Ek 4'e* bakınız.

Bütüncül bir vaka yönetimi amacına ulaşmak üzere, evlenme riski altında bulunan ve halihazırda evlenmiş/hamile/çocuk ebeveynler için oluşturulan vaka yönetimi tablosuna *Ek 7'den* erişebilirsiniz.

TAKİP VE İZLEME

Çocuk koruma vakalarında, hem çocukların hem de ailelerinin ihtiyaçlarının değişebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun, ailesinin, vasisinin ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişinin ihtiyaçlarını etkili bir şekilde karşılayabilmek amacıyla, vakanın, her bir vaka bazında belirlenecek zaman çerçeveleri nezdinde takip edilmesi gerekmektedir. İdeal takip/izleme zaman çerçeveleri için *Ek 6*'daki Risk Değerlendirme / Vaka Önceliklendirme Tablosu'na bakınız.

Makamlara bildirim yapılan vakalarda, AÇSHİM/SHM öncelikle sosyal inceleme gerçekleştirecek ve çocuk hakimi tarafından koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınabilecektir. Bu süreçten sonra, çocukların durumunu ve tedbir kararlarının uygulanmasını düzenli izleyebilmek adına AÇSHİM/SHM tarafından meslek elemanları görevlendirilmektedir. Bu meslek elemanları, uygulama planının hayata geçirilmesi, çocuklar ve ailelerine doğrudan destek verilmesi, ev ziyaretleri gerçekleştirilmesi konularını takip eder ve mahkemelere sunmak üzere üç ay boyunca gözlemlediklerini bir ilerleme raporu üzerinden iletir. Bununla birlikte, yüksek sayıdaki tespitlere müdahale edilmesindeki imkanların kısıtlı olması sebebiyle, meslek elemanları, vakaları düzenli olarak takip edemeyebilir. Bu nedenle, STK'ların sosyal hizmet merkezleri ile koordinasyon içerisinde hareket etmesi, özellikle vakada herhangi bir değişiklik veya yeni ihtiyaçlar doğması durumları açısından çok önemlidir.

Bildirim yükümlülüğüne istinaden adli bir süreç başlatıldığı takdirde, çocuk için atanan yasal temsilci, SHM'ler, birebir çocuk ve duruma göre ebeveynleri, vasisi ve/veya bakımından sorumlu kişi ile süreci yakından takip etmek ve danışanların süreçlerden bilgilendirilmiş olmalarını sağlamak için düzenli görüşmeler gerçekleştirmesi gereklidir.

Eğer Çocuk Koruma Kanunu uyarınca, çocuk hakkında bakım tedbiri alınması Çocuk Hakimince uygun görülürse, çocuğun yerleştirildiği kurum ile iletişime geçip, çocuğun belirlenen ihtiyaçları nezdinde (en az haftada bir olacak şekilde) düzenli takip yapılmalıdır. Mümkün olduğu kadar çocuğu güçlendirici faaliyetlere yönlendirmek önemlidir.

VAKA SONLANDIRMA

Çocuk evliliği vakalarının sonlandırılmalarına sebep olabilecek durumlar:

- Çocuğun bireysel vakası, en başta oluşturulan vaka planı kapsamında, çocuk ve ona bakım veren kişiler için ulaşılması hedeflenen amaçlara ulaşıldıktan sonra takibe devam edilir, fakat ancak risk ortadan kalktıktan sonra sonlandırılır. Çocuğun evlendirilmesine dair riskler ortadan kalksa dahi, diğer koruma ihtiyaçları tespit edildiği takdirde ilgili hizmetler ulaştırılmaya devam edilmelidir. Ayrıca, evlilik veya başka bir koruma riskinin tekrardan doğma ihtimaline yönelik, çocuk evliliği vakası sonlandırılrsa dahi mümkün olabildiği ölçüde düzenli takip yapılması önerilmektedir. Bu durumlar, aşağıda yazan tüm olasılıklar için geçerlidir.
- Çocuğun evlendirilme riskinin ortadan kalkması sonucunda vaka sonlandırılır.
- Çocuğun yaş grubuna ve ihtiyaçlarına uygun bakım ve destek hizmeti aldığından emin olunduktan sonra vaka sonlandırılır.
- Çocuk ve ailesine iki haftada bir üçer kere (toplamda 6 hafta boyunca) iletişime geçilmeye çalışılmış ve ulaşılamıyorsa (örn. Telefonun kapalı olduğu durumlarda) vaka sonlandırılır. Eğer telefon açık fakat ulaşılamıyorsa vaka sonlandırılmamalıdır, düzenli bir şekilde iletişime geçmeye çalışılmalıdır.

- Çocuk 18 yaşına girdiyse çocuk evliliği riski için vaka çalışması sonlandırılır, fakat farklı riskler mevcut ise koruma vaka yönetimi devam eder.
- Çocuğun ölümü durumunda vaka sonlandırılır.
- Çocuğun vaka yönetimini üstlenmek üzere farklı bir kuruma transfer yapılması gerektiği takdirde (örn. vaka yönetimini üstlenecek kapasite bulunmuyor ise, veya uzmanlaşmış hizmetlerden yararlanması gerekiyor ise), tespit eden kurum, çocuğun vakasını sonlandırabilir. Fakat, vakayı kabul eden kurum ile iletişime geçilmeli ve transferin gerçekleştiğinden emin olunmalıdır.
- Çocuğun kendi ülkesine gönüllü geri dönüş gerçekleştirmesi halinde vaka sonlandırılır. Çocuk kendi isteği veya ailesinin tercihi yüzünden ülkesine geri dönmek istediğini ifade ettiği takdirde, gönüllü geri dönüş ve olası riskler hakkında danışmanlık verilmelidir. UNHCR, mültecilerin ülkelerine dönme kararlarını onurlu ve güvenli bir şekilde dönüş gerçekleştirilemediği durumlarda desteklememekte ve teşvik etmemektedir. UNHCR, dönüşlerin onurlu ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini temin etmek amacıyla yalnızca uluslararası standartlar uyarınca gözlemci rolünü üstlenmektedir. Özellikle çocukların, bu koşullar oluşmadığı takdirde geri dönüşleri hiçbir koşulda desteklenmemektedir. Refakatsiz bir mülteci çocuğun gönüllü geri dönüşü söz konusu olduğunda, atılması gereken pek çok adım olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, UNHCR merkez ofisi (veya bölgenizde bulunan UNHCR saha ofisi) ile UNHCR partner ofisleri ile derhal iletişime geçilmelidir.
- Sonlandırma ihtimali bireysel vaka özelinde, çocuğun ve ailesinin katılımı ile kararlaştırılmalıdır.

Çocuğun vakası sonlandırılacak olsa dahi, bir ihtiyaç doğması ihtimalinde çocuğun ve ailesinin hangi kurumlardan ne hizmet alabileceğine dair bilgilendirmenin yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda, çocuk 18 yaşına girmiş fakat korumaya dair ihtiyaçları devamlılık gösteriyor ise, çocuk koruma dosyası kapatılabilir fakat kurum içerisinde gerekli yönlendirmeler yapılması gerekmektedir.

Önleyici

Neyi amaçlıyoruz?

Önleyici aktiviteler, çocuk evliliği riski altında olan bir çocuğun tespit edilmesinin hemen ardından çocuğu, ebeveynlerini, vasisini ve/veya çocuğun bakımından sorumlu kişiyi hedefleyerek çocuk evliliği riskini ortadan kaldırarak, evliliği ve/veya gebeliği en az 18 yaşına kadar ertelemeyi amaçlamaktadır. Yasal düzenlemeler getirilmiş olsa dahi, insani yardım durumlarında geçerli olan güvensizlik hali, artan cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuğu evlendirerek onun güvensizlikten korunacağı algısı, ebeveynlerin bu durumlarda yüzleşmek zorunda kaldığı maddi sıkıntılar, sosyal ağların kesintiye uğraması, geçim kaynaklarına erişimin kısıtlanması, çocuk evliliğini olumsuz başa çıkma mekanizması olarak ortaya koymaktadır.²⁶ Dolayısıyla, bu faktörlerin anlaşılması ve tespiti, risk altındaki çocuklara etkili bir şekilde ulaşılabilmesi önünde önemlidir.

Aşağıdaki tabloda önleyici aktiviteler listesi yer almaktadır. Bu liste, çocuk koruma programlamasına dahil olan çocuk koruma uzmanlarına, evlendirilme riski altında olduğu tespit edilen çocuklara ve ailelerine yönelik evliliği ertelemek adına başvurulabilecek aktivitelerin havuzunu sunmaktadır. Bu riski tespit eder etmez, her bir vakanın kendine has özellikleri, çocuk evliliği riskinin büyüklüğü ve yakınlığı göz önünde bulundurularak ve zaman kaybetmeden önleyici aktivitelere başlanması ve çocuğun düzenli olarak takip edilmesi çok önemlidir.

Tespitle beraber derhal alınması gereken önlemler olduğu gibi, çocuk evliliklerinin temel nedenlerine inen ve bu nedenleri çözmeyi hedefleyen daha uzun vadede uygulanabilecek aktiviteler de önleyici aktivitelerdir. Henüz evlendirilmemiş ve/veya 18 yaşına girmeden önce evlendirileceğine dair somut bir risk tespit edilemese bile, uzun vadeli önleyici aktivitelerin planlanması ve bunlara mülteci ailelerin düzenli olarak dahil edilmesi, mültecilerin haklarını öğrenmeleri, çocukların güçlenmeleri ve kendi haklarını savunmaları açısından da önemlidir.

Hangi Çocuklar Risk Altındadır?

Çocuk evliliği riski altında bulunan çocukların tespit edilmesi, en başta çocuk ile temas eden vaka çalışanının gözlemlerine ve risk emarelerini fark etmesine bağlıdır. Dolayısıyla, risk altındaki çocukların tespitinde bir standardın sağlanabilmesi adına, belli başlı risk faktörlerinin tanımlanması önemlidir. Aşağıdaki faktörlerden bir veya birden fazlasının varlığı halinde, çocuğun evlendirilme riski altında olduğu anlaşılabilir ve çocuğun vaka yönetimi mekanizmasına dahil edilmesi gereklidir. Fakat, bu risk faktörlerinin gözlemlenmemesi halinde dahi çocuğun yakın takibi, güçlendirici ve sosyal uyumu artırıcı faaliyetlere katılmasının teşvik edilmesi önemlidir.

²⁶ United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, "Child, Early and Forced Marriage, Including in Humanitarian Settings" <<<https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/ChildMarriage.aspx>>>

Risk Faktörleri ^{27,28,29}

AİLE

- Ailede çocuk evliliği geçmiş i varsa
- Kardeşler zorla evlendirildiyse
- Aile kalabalık ise
- Çocuk akrabalarıyla kalıyor ve ailesinden ayrı düşmüş ise
- Yalnız ebeveynin bulunduğu bir aile ise
- Aile sosyo-ekonomik sıkıntı yaşıyor ise
- Ailenin geçim kaynaklarına erişimi kısıtlıysa
- Ailede çocuklara karşı ihmal tespit ediliyorsa
- Çocuğun sosyal faaliyetlere katılımı engelleniyorsa
- Çocuk eve kapatılıyor veya çocuğa benzeri kısıtlamalar getiriliyorsa
- Eğer aile ve/veya çocuk devlet nezdinde kayıtsız/düzensiz durumdalarsa
- Aile iç i şiddet durumu (geçmiş ve/veya menşei ülke dahil)

ÇOCUK

- Çocuk eğitime devam etmiyor ise
- Çocuk akran zorbalığına veya ırkçılığa maruz kalıyorsa
- Çocuğun hiç okul kaydı yoksa veya okul kaydı silinmiş ise
- Çocuk okula gitmiyor, sürekli devamsızlık yapıyor, orta-uzun vadede okuldan uzak kalmak istiyorsa
- Çocuğun davranış biçimi/okul performansı beklenmeyen şekilde etkileniyorsa
- Çocuk ailesinden ayrı olarak ülkesine geri gönderilecekse veya ülkesine ziyaret amacıyla gidecek ve Türkiye'ye dönmeyecekse
- Çocukta kendine zarar verme, intihar eğilimi, yeme bozukluğu veya davranışsal ve duygusal problemler (saldırgan, sosyal ilişkilerden geri çekilme, uyku bozuklukları) gibi depresyon belirtileri gözleniyorsa
- Çocuk engelli ve ailesi tarafından ihmal ediliyorsa
- Çocuk refakatsizse
- Çocuk işçiliği söz konusu ise (en kötü biçimler ve tehlikeli işler dahil)

²⁷ Evlendirilme riski altında bulunan çocukların karşılaştıkları risk faktörleri ile ilgili daha detaylı bilgi için United Nations Education Fund [UNICEF] « Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi: Hizmet Sağlayıcılar için Uygulama Rehberi » [2018] Sayfa 49'a bakabilirsiniz.

²⁸ Çocuğun ruhsal durumuyla alakalı (örn. Depresyon, intihar veya kendine zarar verme eğilimi) tespitler sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilemeyeceğinden, çocuğun ruhsal durumuyla alakalı bir ihtiyaç olduğu gözlemlendiği takdirde acil bir biçimde psikologlara yönlendirme yapılmalıdır. Kurum içerisinde psikolog bulunmadığı takdirde, çocuğun ve ailenin rızasıyla başka kurumlara yönlendirme yapılabilir.

²⁹ Ruh sağlığı ile ilgili olarak Inter-Agency Standing Committee [IASC] « Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings » [2007] bakabilirsiniz.

Önleyici Aktiviteler

Önleyici aktiviteler ile çocuklar, aileler ve topluluklar hedeflenecektir. Aşağıda bu hedef grupları için ne gibi aktiviteler yapılabileceği listelenmiştir. Bu aktiviteler ile daha ayrıntılı bilgi için *Ek 8'e* bakabilirsiniz. Bununla birlikte, risk altındaki çocuklar için de vaka yönlendirme sürecinin başlatılması, gerekli danışmanlığın verilmesi ve takibin yapılması çok önemlidir.

ÇOCUK

- Danışmanlık
- Risk belirleme/değerlendirme
- Eğitime yönlendirme
- Bilgilendirici seminerler

AİLE

- Danışmanlık
- Ailedeki karar alıcı konumunda olan kişiler ile birlikte çalışılması
- Eğitime yönlendirme (danışmanlık, mahkemelerden tedbirlerin alınması)
- Geçim kaynaklarına erişim
- **Yalnız** okula devamlılık sağlamak adına maddi destek yönlendirmesi

TOPLUM

Mülteci Toplulukları

- Eğitime yönlendirme
- Geçim kaynaklarına yönlendirme
- Bilgilendirici seminerler (kadın sağlığı, üreme sağlığı, çocuk sağlığı, yeni doğan izlemi...)
 - ◆ Bilgilendirici seminerlerin sadece çocukları ve aileleri değil, kadınları, erkekleri, gençleri, yaşlıları ve toplumun değişik kesimlerini hedeflemesi önemlidir.
- Eğitici eğitimi
 - ◆ Toplumda çok sayıda kişiye ulaşabilecek kişilerin tespit edilmesi ve eğitici eğitimlerden geçirilerek farklı topluluk gruplarına müdahale ve önleyici tedbirler konusunda bilgilendirme yapılmasını sağlamak. Örnek: Mülteci doktorlar, mülteci imamı ve din insanları.
- Dayanışma gruplarının oluşturulması
- Bilgilendirici materyallerin dağıtımı
- Mülteci toplulukları içerisinde yaygın olan çocuk evliliklerinin sebepleri ve çözüm önerileri konusunda mülteci doktorlar ve diğer toplum liderleri ile çalışmalar yürütülmesi;

Yerel Topluluklar

- Mülteci topluluklarına yönelik yapılacak önleyici aktiviteler ve buna yönelik olarak verilecek desteklerin yerel toplulukları da kapsamı

Sivil Toplum Kuruluşları Ve Birleşmiş Milletler

- Kamu kurumları ile koordinasyon ve işbirliğinin güçlendirilmesi
- İlgili kamu kurumları ile çocuk evlilikleri konusunda yönlendirme mekanizmalarının kurulması, etkin ve etkili bir şekilde kullanılması
- Kamu kurumlarının yapacağı önleyici faaliyetlerin desteklenmesi ve kapasite geliştirme desteğinde bulunulması
- Çocuk evliliklerini önlemede iyi uygulamaların sivil toplum kuruluşları arasında paylaşılması
- Varolan koordinasyon platformları ve topluluklar ile iletişim aracılığıyla kilit mesajların, bilinçlendirme modüllerinin ve bilgilendirici materyallerin standartlaştırılması.
- Savunuculuk
 - ◆ İmamların hutbelerinde, vaazlarında, irşadlarında, bireysel ve grup dini danışmanlıklarında çocuk koruma ve çocuk evlilikleri ile ilgili kilit mesajlara yer vermeleri
 - ◆ Devlet tarafından kullanılan bilgi yayma kanallarının (kamu spotu, telefon mesajları, sosyal medya, TRT Arapça vs.) çocuk evliliklerine dair kilit mesajların yayılması amacıyla da kullanılması
 - ◆ Belediyelerin çocuk ve gençlik merkezlerine ulaşarak mülteci çocuklar ve ailelerine yönelik sosyal ve kültürel aktiviteler ve bilgilendirici seminerlerin verilmesi
- Çocuk ve adölesan destek mekanizmalarını güçlendirmek adına mültecilerin katılım ve temsil platformlarına erişimlerini sağlamak
- Çocuk ve kadın dostu alanların yaygınlaştırılması;
- Çocuk ve adölesanlara yönelik topluluk güçlendirici mekanizmaların oluşturulması; sosyal uyum güçlendirici faaliyetlerin düzenlenmesi

DEVLET

Merkezi ve Yerel Yönetimler

- Varolan mevzuatın uygulanmaya devam edilmesi
- Devlete teknik, insan kaynağı ve lojistik kapasite geliştirme desteğinin verilmesi
 - ◆ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı / Sosyal Hizmet Merkezleri / Alo 183
 - ◆ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü / Alo 157
 - ◆ Milli Eğitim Bakanlığı / Devlet Okulları / Geçici Eğitim Merkezleri
 - ◆ Sağlık Bakanlığı / Sağlık Kuruluşları / Göçmen Sağlığı Merkezleri / Aile Sağlığı Merkezleri / Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri / Çocuk İzlem Merkezleri / Sağlık Görevlileri
 - ◆ Adalet Bakanlığı / Hakimler / Savcılar / Barolar
 - ◆ Emniyet Müdürlüğü / Çocuk Şube
 - ◆ İmamlar / Din Görevlileri

- Kamu kurumlarının bireysel bazda yüksek yarar incelemesi mekanizmalarının güçlendirilmesi ve bireysel bazda yüksek yarar tespiti mekanizmalarının, ilgili paydaşların da katılımıyla kurulması
- Risk değerlendirme ve önceliklendirme kriterlerinin devlet kurumları arasında standartlaştırılması
- İstanbul Çocuk Koruma Koordinasyon Kurulu tarafından oluşturulan Çocuk Evliliikleri Komisyonu dahil olmak üzere, varolan koordinasyon platformları üzerinden kamu kurumları arasındaki işbirliğinin, yönlendirme mekanizmasının ve koordinasyonun desteklenmesi.
- AÇSHB'nin önderliğinde hazırlanan Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nın uygulamaya geçirilmesinin desteklenmesi
- Belediyeler arasında çocuk evliliklerinin önlenmesi konusundaki iyi örneklerin paylaşılması ve koordinasyon ile işbirliğinin desteklenmesi
- Önleyici faaliyetlerin verilmesinde belediyelerin lojistik (ulaşım ve mekan) ile mülteci erişimi konusundaki desteğinin artırılması
- Risk altında olduğu tespit edilen çocuklar için alternatif bakım yöntemlerinin desteklenmesi
- Koruma ihtiyacı olan çocuklar için Çocuk Mahkemelerince alınan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması ve uygulamanın desteklenmesi; denetleme mekanizmalarının oluşturulması
- İl Göç İdaresi Müdürlüğü altında kurulan koruma masalarının desteklenmesi
- Belediyelerde, ekonomik sebeplerden ötürü evlendirilecek çocukların ailelerine yönelik olarak meslek edindirme ve istihdam kurslarına yer verilmesi
- Topluluklara bilgilendirme/bilinçlendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılması
- Mültecilerin eğitici eğitimlerine katılımının desteklenmesi
- Bilgilendirici materyallerin dağıtılması
- Okul-aile birlikleri ile iletişimin güçlendirilerek okullarda güçlendirici ve önleyici faaliyetlerin düzenlenmesi; çocukların bu birlikler üzerinden okula katılımlarının düzenli olarak takip edilmesi
- Okul öncesi, ilk ve ortaöğretim okullarında öğrencilere, kadına yönelik şiddetle mücadele ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında bilgilendirici seminerler ve eğitimler düzenlenmesi
- Çocuk ve kadın dostu alanların yaygınlaştırılması;
- Çocuk ve adölesanlara yönelik bireysel ruh sağlığı ve psikososyal destek mekanizmalarının oluşturulması ve sosyal uyum çerçevesinde güçlendirici grup faaliyetlerin düzenlenmesi;